

(Методичні рекомендації). 4. **Соботович Є. Ф.** Порухення мовного розвитку в дітей та шляхи їх корекції: Навчально-методичний посібник / Є. Ф. Соботович. – К. : ІСДО, 1995. – 204 с.

References:

1. Lalaieva R. I. 2003. N. V. Serebriakova, S. V. Zorina. Narusheniia rechi i ih korektsia u detei s zaderzhkoi psihicheskogo razvitia [Speech disorders and their correction for children with mental retardation]. Moskow.: Gumanit. izd. centr VLADOS. 304 p. [in Russian]. **2. Lebedeva P. D.** 2004. Korrekcionnaia logopedicheskaia rabota so shkolnikami s zaderzhkoi psihicheskogo razvitiia [Correctional speech therapy work with students of mental retardation]. St. Peterburg.: KARO. 176 p. [in Russian]. **3. Marchenko I. S.** 2004. Kaparulina R. V. Zmist korekciyno-rozvivalnoyi roboti z ditmi z zatrimkoyu psihichnogo rozvitku 3-7 rokiv (logopedichnii aspekt), ta in. [The content of corrective-developing work with children with a mental retardation of 3-7 years age (logopedic aspect)] Kyiv: NPU imeni M. P. Dragomanova. 37 p. [in Ukrainian]. **4. Sobotovich E. F.** 1995. Porushennia movnogo rozvitku v ditei ta shliahi yih koreksiyi: Navchalno-metodichnyi posibnik [Disorders of linguistic development of children and ways of their correction: Educational and methodological manual]. Kyiv: ISDO. 204 p. [in Ukrainian].

Received 12.03.2019

Accepted 12.04.2019

УДК 376-056.262:688.72.39

DOI 10.32626/2413-2578.2019-14.70-80

А.В. Дашковська
3802417@gmail.com

**КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ СТАНУ
ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ МОЛОДШИМИ
УЧНЯМИ ЗІ ЗНИЖЕНИМ ЗОРОМ**

Відомості про автора: Дашковська Аліса, аспірант кафедри офтальмопедагогіки та офтальмопсихології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Київ, Україна. У колі наукових інтересів: питання розвитку дітей з порушеннями зору. E-mail: 3802417@gmail.com

Contact: Dashkovska Alisa, a graduate student of the department of ophthalmopedagogy and ophthalmopsychology, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine. Academic interests: issues related

development of children with visual impairment. E-mail: 3802417@gmail.com

Відомості про наявність друкованих матеріалів: Федоренко, С.В., Дашковська, А.В. (2016). Народна іграшка як засіб корекційно-виховної роботи з дітьми, які мають порушення зору. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Серія № 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб. наук. праць. К. Вип. 32. Ч. 2. 186-190.

Дашковська А.В. Компетентнісний підхід до вивчення стану використання народної іграшки молодшими учнями зі зниженим зором. У статті представлено обґрунтування методики дослідження стану використання народної іграшки учнями початкових класів шкіл для дітей зі зниженим зором з точки зору компетентнісного підходу, визначеного Державним стандартом початкової освіти. Встановлені предметні компетентності учнів початкової школи, які мають бути сформовані при вивченні теми «Українська народна іграшка», а саме: культурна, проектно-технологічна та самоосвітня. Зазначено, що ці предметні компетентності стали основними в процесі вивчення стану сформованості в учнів початкових класів зі зниженим зором вміння використовувати народну іграшку та умов навчально-виховної роботи у спеціальних закладах освіти при ознайомленні цієї категорії дітей з народною іграшкою. Визначені критерії сформованості кожної досліджуваної компетентності та їх показники.

Ключові слова: компетентність, методика, знижений зір, молодші учні, народна іграшка.

Дашковская А.В. Компетентностный подход к изучению состояния использования народной игрушки младшими учащимися со сниженным зрением. В статье представлено обоснования методики исследования состояния использования народной игрушки учащимися начальных классов школ для детей со сниженным зрением с точки зрения компетентностного подхода, определенного Государственным стандартом начального образования. Определены предметные компетентности учащихся начальной школы, которые должны быть сформированы при изучении темы «Украинская народная игрушка», а именно: культурная, проектно-технологическая и самообразовательная. Отмечено, что эти предметные компетентности стали основными в процессе изучения состояния сформированности у учеников начальных классов со сниженным зрением умения использовать народную игрушку и условий учебно-воспитательной работы в специальных учебных заведениях при ознакомлении этой категории детей с народной игрушкой. Определены критерии сформированности каждой исследуемой компетентности и их показатели.

Ключевые слова: компетентность, методика, снижен зрение, младшие ученики, народная игрушка.

Dashkovska A.V. Competence-based approach of studying the way of usage of the folk toy by younger students with low vision. The article presents the substantiation of methodological studying of the use of folk toys in the elementary school by children with low vision in terms of competence-based approach defined by the State standard of primary education. General and special psychological and pedagogical researches, normative-legal documents and educational programs were analyzed, that allow to define substantive competence of elementary school, which should be formed during studying the topic «Ukrainian folk toy», and become a key in the process of subject competencies studying in the elementary school and in conditions of educational and studying work in special establishments during the acquaintance of such category of children with a folk toy. The three stages of the research are determined and the content of the work is revealed in the process of their implementation.

The criteria for the formation of each competency under investigation are determined. Cultural competence that reflects the level of perceptions of primary school children about the arts and crafts (basic knowledge about the type and purpose of Ukrainian folk toys, materials and decoration of folk toys, active perception of folk toys). Project and technological competence allows to define development of practical abilities and skills, ability to to perform independent practice of making folk toys (an orientation in the working class; an independence in the process of organization and performance of activities; technological abilities and skills in making of folk toy). Self-educational competence that helps determine a child's ability to self-organized cognitive and creative activity (using of the sensory-perceptual activity during familiarization of the folk toy; the transfer of existing knowledge and practical skills into new conditions and situations, self-regulation of student activity).

Key words: competence, methodology, low vision, junior students, folk toy.

Постановка проблеми та аналіз актуальних досліджень. Одним із головних напрямків системи спеціальної освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку є корекційно-виховна робота. Якщо завданням корекційної педагогіки є розробка шляхів корекції різних порушень розвитку, то практична робота з дитиною передбачає вирішення завдань адаптації та соціалізації її на основі використання різних за напрямком і змістом методів та засобів виховання й навчання. Тяжке порушення зору або його повна відсутність веде за собою значне відставання дитини в оволодінні діями з предметами, призводить до збіднення її життєвого досвіду, конкретних уявлень та негативно впливає на весь виховний процес.

Компенсаторно-корекційна спрямованість навчання дітей з порушеннями зору є змістом всієї освітньої діяльності закладу спеціальної освіти, що реалізується під час навчання та формування компетентностей, потрібних для подальшої соціалізації та самореалізації (О.Г.Литвак [6], Є.П.Синьова [9] та ін.). Найефективніший компенсаторно-корекційний вплив у процесі навчання досягається шляхом залучення дитини до активної та цілеспрямованої предметно-практичної діяльності (В.І.Андрієнко [1], Є.П.Синьова [11], І.В.Федоренко [11], С.В.Федоренко [11] та ін.).

Враховуючи, що предметно-практична діяльність є основним засобом розвитку чуттєвого сприймання та компенсації зорової недостатності, а також основою реалізації різних напрямків виховання, важливого значення набуває використання в корекційно-виховній роботі закладів спеціальної освіти для дітей з порушеннями зору народної іграшки, діяльність з якою сприяє розвитку збережених органів відчуття, рухів дітей, орієнтуванні в просторі, формуванню дій з різними предметами тощо. До того ж, народні іграшки мають ще й виховне значення в процесі розвитку дитини з порушеним зором, а саме: сприяють національному, патріотичному та естетичному вихованню.

Аналіз спеціальної психолого-педагогічної літератури показав, що проблема застосування народної іграшки як корекційно-виховного засобу залишається недостатньо опрацьованою в сучасній тифлопедагогіці в теоретичному й методичному планах. Об'єктивна потреба тифлопедагогічної практики в її розв'язанні зумовлює необхідність обґрунтування методики дослідження стану використання народної іграшки учнями початкових класів шкіл для дітей зі зниженим зором, представлення якої стало **метою статті**.

Виклад основного матеріалу. При обґрунтуванні методики дослідження ми спиралися на Державний стандарт початкової освіти, затверджений у 2018 році, який визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів початкових класів з урахуванням компетентнісного підходу до навчання.

Слід зазначити, що в останні десятиліття в загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі були висвітлені основні підходи до аналізу та впровадження компетентнісного підходу в освітній діяльності (І.Д.Бех [2], Т.М.Костенко [5], О.В.Овчарук [7], О.І.Пометун [8], М.І.Федоренко [10] та ін.).

В законі України «Про освіту» «компетентність» розглядається як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну, навчальну діяльність тощо. У Державному стандарті початкової освіти (2018 р.) подається характеристика ключових компетентностей, а саме: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність;

екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність.

В наукових дослідженнях поряд з поняттям ключові компетентності використовуються поняття міжпредметні або життєві компетентності (І.Д.Бех [2], В.В.Вербицький [3], І.Г.Єрмаков [4], О.І.Пометун [8] та ін.), оскільки вони визначають готовність учнів до життя, сприяють їх успішній соціалізації, розв'язанню важливих проблем сучасного життя, а також подальшій професійній спрямованості.

У державному стандарті початкової освіти також розглядається предметна або галузева компетентність, що включає в себе сукупність знань, умінь, навичок, досвіду в межах конкретного навчального предмету, необхідних для виконання учнями певних дій з метою розв'язання навчальних завдань, ситуацій, проблем.

Саме предметній компетентності О.І.Пометун [8] надає важливого значення, оскільки організація компетентісно орієнтованого навчання починається з чіткого усвідомлення педагогом результату навчання для кожного уроку та навчальної теми. А цей результат і буде певним рівнем сформованості предметної компетентності учня з конкретного навчального предмету, якого він має досягти. Таким чином, О.І.Пометун визначає, що без формулювання предметної компетентності неможливе ефективне застосування тієї чи іншої моделі навчання (форм, методів, технологій, засобів тощо), а також оцінювання якості освіти.

Оскільки опис предметних компетентностей подається переважно в навчальних програмах, нами були проаналізовані ті програми, в яких розглядається зміст теми «Українська народна іграшка» або її окремі питання. Це дало нам змогу визначити предметні компетентності, які мають бути сформовані в учнів початкових класів при вивченні досліджуваної теми.

Навчальна програма з «Трудового навчання» в початковій школі передбачає формування і розвиток у межах вікових можливостей компетентності продуктивної творчої діяльності учнів та проектно-технологічної компетентності, яка дає можливість їм самостійно вирішувати предметно-практичні та побутові завдання, що сприяє формуванню компетентності до самовдосконалення та саморозвитку.

Навчальна програма «Образотворче мистецтво» гармонійно поєднує навчально-виховний потенціал образотворчої культури з її естетично-мистецькою, зображально-моторною, творчо-діяльнісною складовими й має на меті формування культурної та самоосвітньої компетентностей.

У навчальній програмі «Я у світі», де розглядаються окремі питання з теми «Українська народна іграшка», підкреслюється важливість набуття життєвих компетентностей, необхідних для життя в соціумі, основними з яких є: соціальна, громадянська,

загальнокультурна, уміння вчитися та інформаційно-комунікативна. Разом з тим, предметні компетентності не розглядаються у даній програмі.

У процесі літературного читання (навчальна програма «Літературне читання») в учнів формуються ключові компетентності: уміння вчитися, загальнокультурна, комунікативна, інформаційна, а також предметна читацька компетентність, що є результатом взаємодії знань, умінь, навичок, індивідуального досвіду та ціннісних ставлень учнів, що набуваються у процесі реалізації усіх змістових ліній даного предмета.

Також нами була проаналізована навчальна програма курсу українознавства для 1-4 класів, що пропонується за вибором для закладів загальної середньої освіти. Курс передбачає формування в учнів ключових компетентностей: соціальної, громадянської, комунікативної та уміння вчитися, а також предметної соціальнокультурної компетентності.

Проаналізовані загальні та спеціальні психолого-педагогічні дослідження, нормативно-законодавчі документи та навчальні програми дозволили визначити основні предметні компетентності учнів початкової школи, які мають бути сформовані при вивченні теми «Українська народна іграшка»: культурна, проектно-технологічна та самоосвітня. Зазначені компетентності стали основними в процесі вивчення стану сформованості предметних компетентностей в учнів початкових класів та умов навчально-виховної роботи в спеціальних закладах освіти при ознайомленні учнів початкових класів з народною іграшкою.

Дослідження передбачає три етапи. На першому етапі відбувається вивчення умов організації освітньої діяльності вчителів і вихователів закладів освіти з ознайомлення учнів початкових класів з народною іграшкою. З цією метою проводиться робота з аналізу документації закладів освіти, а саме: навчальних програм, планів виховної роботи, календарно-тематичних планів, індивідуальних карток учнів.

На другому етапі виявляється стан готовності педагогів використовувати українську народну іграшку в освітньому процесі в закладах освіти для дітей молодшого шкільного віку з нормальним і зниженим зором; визначаються труднощі, які виникають у них при ознайомленні дітей з народною іграшкою; вивчається участь батьків у ознайомленні дітей молодшого шкільного віку з народною іграшкою.

На третьому етапі дослідження відбувається вивчення рівнів сформованості визначених компетентностей в учнів початкових класів з нормальним та зниженим зором.

Визначені наступні критерії сформованості кожної досліджуваної компетентності:

Культурна компетентність відображає рівень уявлень дітей молодшого шкільного віку про декоративно-прикладне мистецтво (базові знання про види та призначення українських народних іграшок;

матеріали та декоративне оздоблення народних іграшок; активність їх сприйняття).

Проектно-технологічна компетентність дозволяє визначити розвиток практичних умінь і навичок, здатності до самостійного виконання практичної діяльності з виготовлення народної іграшки (орієнтування на робочій поверхні; самостійності в процесі організації і виконання діяльності; технологічні вміння і навички у виготовленні народної іграшки).

Самоосвітня компетентність допомагає визначити здатність дитини до самостійно організованої пізнавальної і творчої діяльності (використання сенсорно-перцептивної діяльності при ознайомленні з народною іграшкою; перенесення наявних знань і практичних навичок в нові умови і ситуації, саморегуляція діяльності учня).

За отриманими результатами дослідження учні розподіляються за наступними рівнями: низький, середній та високий. Показники рівнів сформованості визначених для дослідження компетентностей в учнів молодшого шкільного віку за визначеними вище критеріями наведені в табл. 1-3.

Таблиця 1.

Показники та критерії рівнів сформованості культурної компетентності в учнів початкових класів

Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
<i>Види та призначення українських народних іграшок</i>		
Володіє узагальненими знаннями про види та призначення народних іграшок, вміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між явищами в сфері життєдіяльності та народною іграшкою, наводить приклади з власного життя	Володіння знаннями про види та призначення народних іграшок недостатнє, відчутні труднощі в розумінні окремих понять, причинно-наслідкові зв'язки встановлює за допомогою педагога	Володіє незначною частиною тематичного матеріалу, може назвати окремі види народних іграшок, недостатньо усвідомлюючи їх призначення
<i>Матеріали та декоративне оздоблення народних іграшок</i>		
Розрізняє та називає, а також може самостійно добрати матеріали для виготовлення народної іграшки, розрізняє та називає види декоративного оздоблення народної іграшки (декоративний розпис, художнє різьблення, вишивка, лозоплетіння тощо)	Розрізняє та частково, називає матеріали для виготовлення народної іграшки, добирає матеріали для виготовлення виробу з допомогою педагога, розрізняє, частково може назвати види декоративного оздоблення народної іграшки	Частково розрізняє, але не називає матеріали для виготовлення народної іграшки, добирає матеріали з допомогою педагога, розрізняє, але не може назвати види декоративного оздоблення народної іграшки

<i>Активність сприйняття народної іграшки</i>		
Відчутна зосередженість та зацікавленість при ознайомленні з народною іграшкою, бере активну участь в обговоренні вражень та почуттів отриманих від сприйняття даного виду мистецтва	Проявляє недостатню усвідомленість інтересів під час ознайомлення з народною іграшкою, не дуже охоче бере участь в обговоренні щодо отриманих вражень та почуттів від сприйняття народних іграшок	Відсутня потреба в усвідомленому ознайомленні з народними іграшками та захопленість даним видом мистецтва, спостерігаються утруднення у вираженні власного ставлення, які виникли при ознайомленні з українськими народними іграшками

Таблиця 2.

Показники та критерії рівнів сформованості проектно-технологічної компетентності в учнів початкових класів

Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
<i>Орієнтування на робочій поверхні</i>		
Самостійно організовує свої робоче місце для виконання діяльності, вільно орієнтується за робочою поверхнею при виконанні виробу з точкою відліку «від себе» та «від виробу»	Потребує допомоги педагога при організації робочого місця для виконання діяльності, вільно орієнтується за робочою поверхнею при виконанні виробу з точкою відліку «від себе»	Потребує допомоги педагога при організації робочого місця для виконання діяльності, на робочій поверхні орієнтується за допомогою педагога, потребує додаткових інструкцій при виконанні виробу з точкою відліку «від себе»
<i>Самостійності у процесі організації і виконання діяльності</i>		
Самостійно здійснює процес планування та дотримується етапів виготовлення народної іграшки, пропонує оригінальні підходи до виконання виробу, педагог лише керує діяльністю учня	Здійснює планування та виготовлення народної іграшки з частковою допомогою педагога, проявляє ініціативність при виконанні діяльності, але варіанти виготовлення виробу підбирає разом з педагогом	Для процесів планування та виготовлення народної іграшки потребує постійної допомоги педагога, потребує поетапних інструкцій на всіх етапах практичної діяльності з боку педагога, уникає виконання творчих завдань, діяльність виконує переважно за зразком
<i>Технологічні вміння і навички у виготовленні народної іграшки</i>		
Знає основні прийоми роботи та виконує технологічні операції відповідно до обраного виробу	Знає основні прийоми роботи, але має труднощі у виконанні технологічних операцій відповідно до обраного виробу	Не знає основних прийомів роботи та виконує технологічні операції відповідно до обраного виробу за допомогою педагога

Таблиця 3.

Показники та критерії рівнів сформованості самоосвітньої компетентності в учнів початкових класів

Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
<i>Досвід пізнавальної діяльності особистості</i>		
Обстежує народну іграшку на бісенсорній чи полісенсорній основі; самостійно розрізняє, порівнює, встановлює зв'язки між народні іграшками	Обстежує народну іграшку з опорою на зорове сприймання, залучаючи дотикові відчуття лише в окремих випадках для уточнення деталей; відчуває певні труднощі при спробах порівнювати, узагальнювати та встановлювати зв'язки між народними іграшками	Обстежує народну іграшку виключно з опорою на зорове сприймання; потребує допомоги з боку педагога при виконанні діяльності, пов'язаної з розумовими операціями (розрізнення, порівняння, узагальнення тощо)
<i>Перенесення наявних знань і практичних навичок в нові умови і ситуації</i>		
Самостійно використовує отримані знання та вміння в інших видах діяльності та життєвих ситуаціях	Використовує отримані знання й уміння в інших видах діяльності та життєвих ситуаціях лише за умови стимуляції подальшої діяльності педагогом	Використовує отримані знання і вміння в інших видах діяльності та життєвих ситуаціях лише копіюючи педагога або інших учнів
<i>Саморегуляція діяльності</i>		
Здатний самостійно приймати рішення щодо роботи над виробом й оцінювати їх ефективність, самостійно здійснює контроль за виконанням практичної діяльності та здатен оцінити результат за визначеними критеріями	Рішення щодо роботи над виробом приймає разом з педагогом, потребує періодичного контролю за послідовністю етапів виконання практичної діяльності з боку педагога, оцінює результат діяльності з допомогою педагога	Рішення щодо роботи над виробом приймає переважно педагог, потребує контролю на всіх етапах практичної діяльності з боку педагога, самооцінка власних дій відсутня, учень орієнтується на зовнішню оцінку

Висновки. Ми вважаємо, що проведення констатувального експериментального дослідження з використанням компетентнісного підходу відповідно до визначених критеріїв і їх показників дозволить з'ясувати стан та особливості використання учнями молодшого шкільного віку зі зниженим зором української народної іграшки. Виявлені в ході порівняльного дослідження специфічні особливості застосування народної іграшки учнями зі зниженим зором мають значення для діагностики та прогнозування можливостей їх успішного розвитку та подальшої соціалізації. Перспективу подальших наукових розвідок

вбачаємо в розробці методики формування зазначених компетентностей у цієї категорії дітей.

Бібліографія

1. Андрієнко, В.І. (1994). Вдосконалення процесу навчання сліпих молодших школярів самообслуговуванню: *автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03*. Київ.; **2. Бех, І.Д.** (2009). Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці. *Виховання і культура*. № 1–2 (17–18).; **3. Вербицький, В.В.** Формування ключових компетентностей учнів – основне завдання навчального закладу [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/2372/1/Verbytsky.pdf> (дата звернення 08.03.2019 р.). Назва з екрана.; **4. Єрмаков, І.Г.** (2005). Життєва компетентність особистості: від теорії до практики Науково-методичний посібник. Запоріжжя: Центріон.; **5. Костенко, Т.М.** (2012). Забезпечення умов розвитку та формування пізнавальної активності дітей з порушеннями зору. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук.-метод. зб.* К.: Педагогічна думка. Ч. 2. Вип. 3. 98–107.; **6. Литвак, А.Г.** (2006). Психология слепых и слабовидящих: учеб. пособие. СПб.: КАРО. **7. Овчарук, О.В.** (2004). Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. К.: К.І.С.; **8. Пометун, О.І.** (2018). Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: метод. посібник. К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ».; **9. Синьова, Є.П.** (2008). Тифлопсихологія: підр. К.: Знання.; **10. Федоренко, І.В., Федоренко, М.І.** (2017). Особливості формування інформаційної компетентності у майбутніх спеціальних психологів. *Освітній дискурс: Гуманітарні науки: зб. наук. праць*. Київ: ПП Вид-во «Гілея». Вип. 2, ч. І: Педагогічні науки. 52-63.; **11. Федоренко, С.В., Синьова, Є.П., Федоренко, І.В.** (2016). Вивчення стану сформованості дій самообслуговування в молодших дошкільників зі зниженим зором. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): зб. наук. праць*. Вип. 7. Т. 1. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори. 371-382.

References

1. Andriyenko, V.I. (1994). Vdoskonalennya procesu navchannya slipyh molodshyh shkolyariv samoobslugovuvannyyu: *avtoref. dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.03*. Kyuyiv [in Ukrainian].; **2. Beh, I.D.** (2009). Teoretyko-prykladnyj sens kompetentnisnogo pidhodu u pedagogici. *Vyhovannya i kultura*. # 1–2 (17–18) [in Ukrainian].; **3. Verbyczkyj, V.V.** Formuvannya klyuchovyh kompetentnostej uchniv – osnovne zavdannya navchalnogo zakladu [Elektronnyj resurs] Rezhym dostupu: <http://lib.iitta.gov.ua/2372/1/Verbytsky.pdf> (data zvernennya 08.03.2019 r.). Nazva z ekrana [in Ukrainian].; **4. Yermakov, I.G.** (2005). Zhyttyeva kompetentnisnist osobystosti: vid teoriyi do praktyky Naukovo-metodychnyj posibnyk. Zaporizhzhya: Centrion [in Ukrainian].; **5. Kostenko, T.M.** (2012). Zabezpechennya umov rozvytku ta formuvannya piznavalnoyi aktyvnosti

ditej z porushennyamy zoru. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shlyahy rozbudovy: nauk.-metod. zb.* K.: Pedagogichna dumka. Ch. 2. Vyp. 3. 98–107 [in Ukrainian].; **6. Lytvak, A.G.** (2006). *Psyhologyya slepyh y slabovydyashhyh: ucheb. posobye.* SPb.: KARO [in Russian].; **7. Ovcharuk, O.V.** (2004). *Kompetentnisnyj pidhid u suchasnij osviti: svitovyj dosvid ta ukrayinski perspektyvy.* K.: K.I.S [in Ukrainian].; **8. Pometun, O.I.** (2018). *Kompetentnisno oriyentovana metodyka navchannya istoriyi v osnovnij shkoli: metod. posibnyk.* K.: TOV «KONVI PRINT» [in Ukrainian].; **9. Synova, Ye.P.** (2008). *Tyflopsyhologiya: pidr. K.: Znannya.*; **10. Fedorenko, I.V., Fedorenko, M.I.** (2017). *Osoblyvosti formuvannya informacijnoyi kompetentnosti u majbutnih specialnyh psyhologiv. Osvitnij dyskurs: Gumanitarni nauky: zb. nauk. pracz.* Kyiv: PP Vyd-vo «Gileya». Vyp. 2, ch. I: *Pedagogichni nauky.* 52-63 [in Ukrainian].; **11. Fedorenko, S.V., Synova, Ye.P., Fedorenko, I.V.** (2016). *Vyvchennya stanu sformovanosti dij samoobslugovuvannya v molodshyh doshkilnykiv zi znyzhenym zorum. Aktualni pytannya korekcyjnoyi osvity (pedagogichni nauky): zb. nauk. pracz.* Vyp. 7. T. 1. Kamyanecz-Podilskyj: PP Medobory. 371-382 [in Ukrainian].

Received 13.03.2019

Accepted 13.04.2019

УДК 376-053.5-056.263

DOI 10.32626/2413-2578.2019-14.80-92

О.І. Дмитрієва,
oksana.dmsvit@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИЧНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Відомості про автора: Дмитрієва Оксана, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: правова освіта школярів з порушеннями слуху, психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями слуху у спеціальних та інклюзивних закладах, використання жестової мови у процесі навчання, виховання та розвитку дітей з порушеннями слуху.

E-mail: oksana.dmsvit@gmail.com

Contact: Dmitriieva Oksana, PhD, Associate Professor at the Department of special pedagogy and inclusive education of Kamianets-